

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Πρόγραμμα Ολυμπιακής Παιδείας

Υλοποίηση: Εκπαιδευτήρια Δούκα

Στο Μαρούσι του Σπύρου Λούη

MAROUSSI IN SPIROS LOUIS' ERA

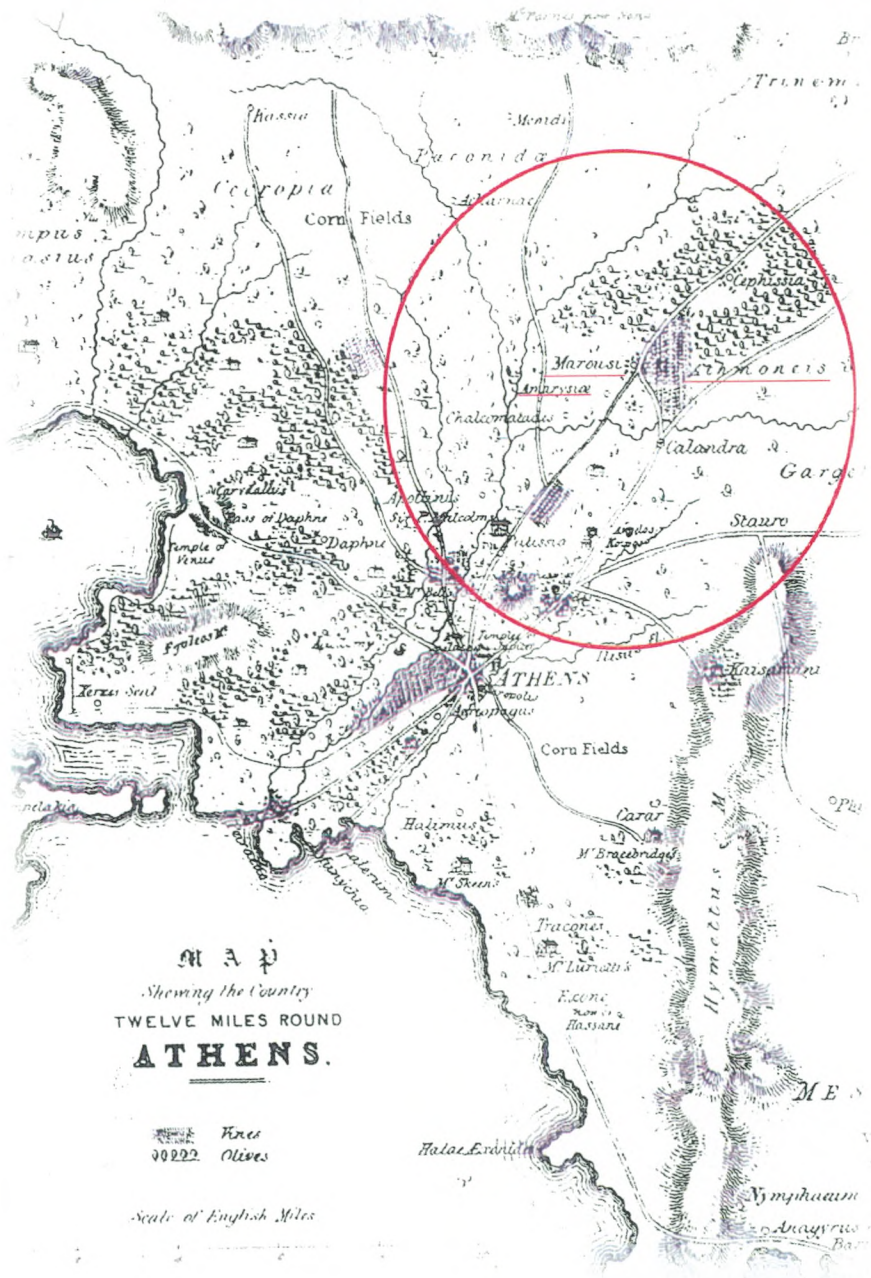
For the visitors of Amaroussion

Οδηγός Περιήγησης στην Ιστορία και τα Μνημεία του Μαρουσιού

Χορηγία: Δήμος Αμαρουσίου

Μαρούσι, 2004

ΤΟ ΜΑΡΟΥΣΙ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΥΨΗΛΕΣ ΑΦΙΞΕΙΣ ΣΤΟ ΜΑΡΟΥΣΙ

Από τις αρχές του 16^{ου} αι. και μετά οι μαρτυρίες για το Μαρούσι επανεμφανίζονται: σύμφωνα με επιγραφές στην περιοχή Πέλικα ο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ιερεμίας Α΄ επισκέφθηκε τον μεταβυζαντινό ναΐσκο του Αγίου Ιωάννη. Το γεγονός υπογραμμίζει ότι ο τόπος δεν ήταν άνευ σημασίας. Το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται και από άλλο γεγονός: στα μέσα του 16^{ου} αιώνα η δραστήρια νεομάρτυρας / οσία Φιλοθέη η Αθηναία δημιουργεί και αναπτύσσει μετόχιον στη μαρουσιώτικη περιοχή της Καλογρέ(ζ)ας, όπου χτίζει «καθολικό».

Από το 1578 ο ιδρυτής της Ι. Μονής Πεντέλης Τιμόθεος φαίνεται ότι πρωτοστατεί σε μία οικοδομική δραστηριότητα ανέγερσης εκκλησιών, τόσο στο Μαρούσι όσο και στη μείζονα περιοχή. Το 1589 φθάνει εδώ ο Ιέρax, μέγας Λογοθέτης του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, για να επιλύσει διαφορές μεταξύ μοναστηριών. Τέλος, άλλος λογοθέτης του Πατριαρχείου, ο Ιωάννης Χωματιανός, εγκαθίσταται μόνιμως στο Μαρούσι από το 1617 και μετά. Φυσικά, όλα αυτά δεν είναι άσχετα με το γεγονός ότι από το 16^ο αιώνα χρονολογούνται πάνω από δέκα μεταβυζαντινές εκκλησίες στο χωριό και όλα αυτά αποδεικνύουν ότι το Μαρούσι είναι ένας αγροτικός οικισμός θρησκευομένων ορθοδόξων Ελλήνων και Αρβανιτών όχι πλουσίων, βεβαίως, αλλά και όχι πενομένων.

ΧΑΡΤΗΣ ΤΟΥ 1837 ΠΟΥ ΑΠΕΙΚΟΝΙΖΕΙ ΤΟ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟ
ΜΑΡΟΥΣΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΟΥ (Κηφισιά, Χαλάνδρι κλπ.).
ΛΕΙΟΣΗΜΕΙΩΤΟ ΟΤΙ ΑΠΟΤΥΠΩΝΟΝΤΑΙ ΘΕΣΕΙΣ ΟΠΩΣ: ΑΜΑΡΥΣΙΑ,
ΑΘΜΟΝΕΙΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΚΑΛΟΓΡΕΖΑΣ

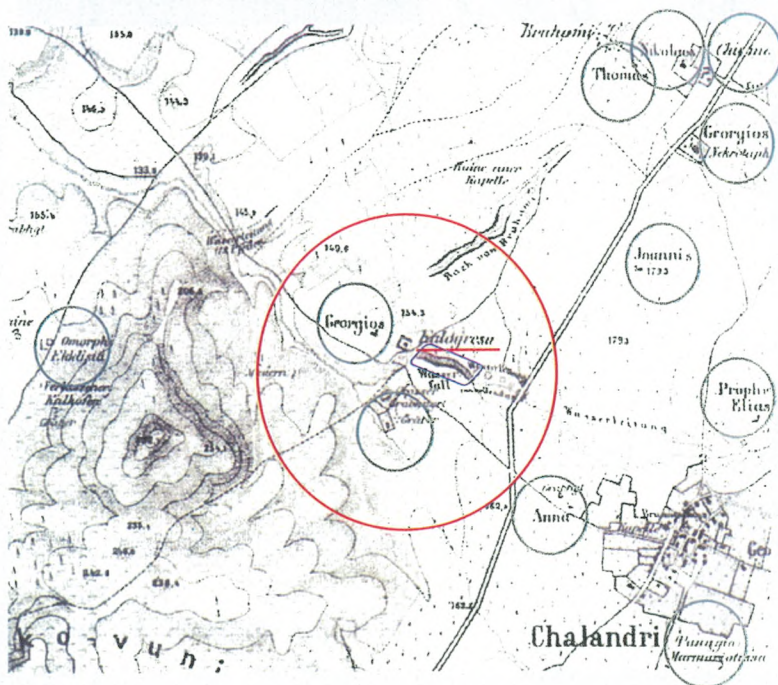

ΣΚΗΝΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΑΡΟΥΣΙΟΥ
(ελαιογραφίες στο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Αμαρουσίου)

ΤΟ ΜΕΤΟΧΙ ΤΗΣ ΚΑΛΟΓΡΕΖΑΣ ΣΤΟ ΜΑΡΟΥΣΙ

Εκείνη την εποχή, η πάμπλουτη αθηναία Φιλοθέη (που έζησε στην Πλάκα της Αθήνας κατά τον 16^ο αι.) αφιέρωσε την περιουσία και τη ζωή της στην υπηρεσία των φτωχών και των καταφρονημένων. Προκειμένου να βοηθεί αποτελεσματικά τους δυστυχισμένους, αγόρασε μία τεράστια έκταση (περίπου 1200 στρεμμάτων) στο Μαρούσι. Είναι η περιοχή που πήρε από αυτήν το όνομά της (από το *καλογραία* που θα πει μοναχή / καλόγρια-Καλογρέζα). Το κτήμα αυτό απλωνόταν από τον Πέλληκα μέχρι το Χαλάνδρι, τη σημερινή Φιλοθέη και το Ψυχικό. Ήταν κατάφυτο και περιείχε φυσικές ομορφιές, ποταμάκια, υδραγωγείο, δεξαμενές, ακόμα και ένα φυσικό καταρράκτη, αποθήκες, λίγα κελλιά για μοναχές και δύο γνωστά μας εκκλησάκια, τον Αι- Γιώργη και τα Εισόδια που ήταν κεντρικό "καθολικό" του μετοχίου -- "μετόχι" δε λεγόταν, επειδή ανήκε στο μοναστήρι που είχε ιδρύσει η οσία Φιλοθέη στην Αθήνα.

Το μοναστήρι και το μετόχι της Καλογρέζας έγινε από τότε, και επί 30 χρόνια, φάρος κοινωνικής προσφοράς. Όλη η περιουσία της Φιλοθέης υπηρέτησε σ' εκείνη τη δύσκολη εποχή τρεις αξίες: τον ανθρωπισμό, τον ελληνισμό και την ορθοδοξία. Με τα έσοδα από το τεράστιο κτήμα της Καλογρέζας συντήρησε οικογένειες και ορφανά, λειτούργησε σχολεία θηλέων (ίσως τα...πρώτα στην Ευρώπη!), περιέθαλψε γέροντες και αρρώστους και σίτιζε επί χρόνια τους πεινασμένους!

ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΤΟΥ 1880 ΠΕΡΙΠΟΥ ΠΟΥ ΑΠΕΙΚΟΝΙΖΕΙ ΤΟ ΜΕΤΟΧΙ ΤΗΣ ΚΑΛΟΓΡΕΖΑΣ. ΚΑΤΑΓΡΑΦΟΝΤΑΙ ΜΙΚΡΟΣ ΚΑΤΑΡΡΑΧΤΗΣ (μπλε πλαίσιο), ΠΟΤΑΜΑΚΙ, ΤΟ ΚΑΘΟΛΙΚΟ ΚΑΙ ΕΝΑΣ ΝΑΪΣΚΟΣ (εντός του κτήματος). ΤΡΙΓΥΡΩ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΚΙΑ (σε πράσινους κύκλους)

Η ΑΓΙΑ ΦΙΛΟΘΕΗ (καθολικό Καλογρέζας, νότιος τοίχος, 16ος αιώνας)

KALOGREZAS METOHI (DEPENDENCY OF THE AGIA FILOTHEI MONASTERY)

The wealthy Filothei, who lived in Athens in the 16th century, dedicated her wealth and life to serve the poor ones. She bought a large piece of land, about 1.200 m² and for this reason this area was named after her. These fields spread from Pelika to Chalandri. Nowadays, the area is called Filothei and Psichiko. This place was full of trees and plants. It was a place to hide and there were two churches, Saint George and Esodia. The monastery and the "metochi" of Kalogreza was a spiritual lighthouse 30 years ago. All the fortune of Filothei served three purposes: humanism, greek culture and orthodoxy. Nowadays, in Maroussi there is just a small part of this enormous estate.

ΤΟ ΜΑΡΟΥÇΙ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΜΕΤΟΧΙ ΤΗΣ ΚΑΛΟΓΡΕΖΑΣ

Όμως, το μετόχι της Καλογρέζας, μετά τον μαρτυρικό θάνατό της το 1589, πουλήθηκε από τους τότε κληρονόμους της οικογένειας Μπενιζέλων. Και απέμεινε, όπως ήταν κατά τον 16ο αιώνα, μόνο ένα περιμανδρωμένο χωράφι δύο στρεμμάτων, μέσα στο οποίο υπήρχε το "καθολικό", ο μεταβυζαντινός ναός των Εισοδίων της Θεοτόκου και αποθηκευτικές εγκαταστάσεις με λίγα κελλιά. Από αυτό σήμερα διασώζεται μόνον ο αύλειος χώρος γύρω από το ναό των Εισοδίων. Ο υπόλοιπος χώρος οικοδομήθηκε από αγοραστές της περιουσίας των οικογενειών Χοϊδά και Χαροκόπου.

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΦΙΛΟΘΕΗΣ

“Το έργο (της πάμπλουτης οσίας Φιλοθέης) πήρε μεγάλες διαστάσεις μετά το 1550. Γύρω στις 200 έφτασαν οι μοναχές, χώρια όσοι δούλευαν στα κτήματα. Το οργανωτικό και επιχειρηματικό της πνεύμα εκδηλώθηκε με όλων των ειδών τα κοινωνικά έργα. Εκεί, κοντά στον Παρθενώνα, ξεφύτρωσαν: γηροκομείο, νοσοκομείο, ξενώνας, ορφανοτροφείο, σχολεία θηλέων, ακόμα και κέντρο περίθαλψης άγαμων μητέρων ή εγκύων. Αγνόησε δε τις κοινωνικές επικρίσεις για το γεγονός ότι περιέθαλπε τέτοιες γυναίκες. Όλα τα εργαστήρια βούιζαν από εργάτριες. Στο σχολείο πλήθαιναν οι μαθήτριες. Και η ίδια έτρεχε ακούραστη στο Μαραθώνα, στα Παραδείσια, στην Καλογρέζα, στον Περισσό, στα Τουρκοβούνια, παντού όπου υπήρχαν «μετόχια» του μοναστηριού της.”

(Ζωή Γκενάκου)

- Ό,τι απέμεινε από το ποταμάκι και τον καταρράκτη στο Μετόχι της Καλογρέζας (πρώτη σειρά).
- Θέση όπου κρυβόταν πιθάρι θαμμένο στη γή. Οι θέσεις αυτές δυστυχώς καλύπτονται από μπετόν... Σε τέτοια πιθάκια η Αγία Φιλοθέη αποθήκευε μεγάλες ποσότητες τροφίμων για πτωχούς, ώστε να μην ανακαλύπτονται από τους Τούρκους (δεύτερη σειρά).
- Το σημείο εξόδου της σήραγγας - κρύπτης, που οδηγούσε από το Μετόχι στη σημερινή συνοικία της Φιλοθέης (τρίτη σειρά).
- Πέτρινο κόσμημα (σαν οικοσημο στο δυτικό τοίχο) του καθολικού των Εισοδίων και το καμναναριό του (τέταρτη σειρά).

Όμως, πρόσφατα, κατά τη διάρκεια των εκσκαφών για θεμελίωση πολυκατοικιών, τη διάνοιξη της λεωφόρου Καποδιστρίου και τη δημιουργία των ολυμπιακών αθλητικών εγκαταστάσεων του Ο.Α.Κ.Α., έρχονταν διαρκώς σε φως πολύτιμα ιστορικά και αρχαιολογικά στοιχεία της πολύπλευρης δράσης της οσίας Φιλοθέης. Τα κυριότερα είναι οι υπόγειες στοές με τους μεγάλους αποθηκευτικούς χώρους (χτιστά πιθάρια, όπου φυλάσσονταν σιτάρι, κριθάρι, λάδι και άλλα τρόφιμα για τους φτωχούς) αθέατους από τους άρπαγες Οθωμανούς φοροεισπράκτορες· επίσης, η θρυλική μυστική σήραγγα διαφυγής από το μετόχι προς τη βραχώδη περιοχή των Τουρκοβουνίων, περιοχή που ονομάστηκε *Φιλοθέη*, επειδή εκεί, γύρω στο 1930, εντοπίστηκε η κρυφή έξοδος της σήραγγας που χρησίμευε, φαίνεται, και ως καταφύγιο.

Σήμερα, στο Δήμο Αμαρουσίου υπάγεται ένα μικρό μόνο μέρος του τεράστιου αυτού κτήματος της οσίας Φιλοθέης: πρόκειται για τη συνοικία *Αγίας Φιλοθέης* και για το σύνολο των ολυμπιακών εγκαταστάσεων της Καλογρέζας (ΟΑΚΑ). Άοκη είναι η προσπάθεια του Δήμου να διαφυλάξει σαν πολύτιμο πετράδι ό,τι απέμεινε από το μετόχι της Καλογρέζας-Φιλοθέης, ώστε να είναι αψευδής μάρτυρας της μαρουσιώτικης ιστορίας κατά την τουρκοκρατία.

ΚΑΘΟΛΙΚΟ ΤΗΣ ΚΑΛΟΓΡΕΖΑΣ

- ΠΑΝΩ: Τα Εισόδια της Θεοτόκου, Καθολικό
- ΣΤΗ ΜΕΣΗ: Εσωτερική όψη του ναού των Εισοδίων
- ΚΑΤΩ: τοιχογραφία Εισοδίων ((δεξιά η "Φιλοθέη")

ΤΟ ΜΑΡΟΥΣΙ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΚΑΛΙΟΓΡΕΖΑ. ΤΟ ΚΑΘΟΛΙΚΟ ΤΩΝ ΕΙΣΟΔΙΩΝ

(16ος αιώνας. Ο αβυσσινιανός κίονας και άλλα επιτόπια ευρήματα μαρτυρούν ότι ο χώρος φιλοξενούσε αρχαίο ιερό)

ΤΟΙΧΟΤΑΦΕΙΣ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΤΩΝ ΕΙΣΟΔΙΩΝ

(η Πλατυτέρα ανάμεσα σε αγγέλους, αριστερά, και τμήμα της Θείας Λειτουργίας, δεξιά) 16ος αιώνας